

Saarijärvi 2021

Multia 2021

Keski-Suomi- Oulujoki 440 kV voimalinjan johtokadun
arkeologinen lisäinventointi välillä Saarijärvi Kalmari –
Multia Juurikkaperä



H.-P. Schulz 5.2.2022



KESKI-POHJANMAAN ARKEOLOGIAPALVELU



Tiivistelmä

Keski-Pohjanmaan Arkeologiapalvelu suoritti arkeologisen inventoinnin Keski-Suomessa Fingridin 440 kV voimalinjan Keski-Suomi- Oulujoki johtokadun kohdalla välillä Saarijärvi Kalmari – Multia Juurikkaperä, minne on suunniteltu Uuraisten sähköasema. Inventoitavat alueet olivat 100 m leveät lisäkaistaleet olemassa olevan johtokäytävän molemmin puolin. Inventointialueen pituus on 24,6 km . Työn tilaajat ovat ABO Wind Oy ja FCG Finnish Consulting Group O. Maastotyön tekivät FM/MA Hans-Peter Schulz sekä FM Stephan Schulz (GIS-sovellukset maastossa), 19.-20. 10.2021, yht. 4 henkilötyöpäivää.

Linjaosuuden varrelle, nykyisen voimajohtokäytävän sisään on muinaisjäännösrekisteriin merkitty yksi tarinapaikka (Ivanin kellarin, 1000029554) kiinteänä muinaisjäännöksenä. Linjauksen läheisyyteen on muinaisjäännösrekisteriin merkitty yksi kivikautinen asuinpaikka (Elosaari 729010017) – se sijaitsee lähimmillään n. 170 m päässä nykyisen voimajohtokäytävän reunasta. Lisäksi linjauksen läheisyydestä tunnetaan mahdollisena muinaisjäännöksenä uuni (Kirkonkylä Merta 1000005611), n. 450 m päässä nykyisestä voimajohtokäytävästä.

Inventoinnissa kartoitettiin muinaiskohteina talon paikka, Vanha Honkonen ja torpan paikka, Heinolan torppa – näistä ensimmäinen sijaitsee n. 100 metrin päässä nykyisestä voimajohtokäytävästä, ja jälkimmäinen voimajohtokäytävän sisällä.

Hankkeen toteutuksella ei olisi vaikutusta muinaisjäännös- tai kulttuuriperintökohteisiin.

Sisällysluettelo

	S.
1. Perustiedot.....	3
2. Lähtökohdat ja menetelmät.....	4
2.1. Esiselvitys.....	4
2.2. Maastoinventointimenetelmä.....	4
3. Maisema, topografia ja geologia.....	8
3.1. Valokuvat ja maastokuvaukset.....	12
4. Alueen maankäytön historiaa	17
5. Tulokset.....	19
Yleiskartta kohteet.....	20
6. Kohdehakemisto.....	21
7. Aineistoluettelo.....	24

1. Perustiedot

Inventointialue: Saarijärvi Kalmari – Multia Juurikkaperä, minne on suunniteltu Uuraisen sähköasema, 100 m leveät lisäkaistaleet Fingridin 440 kV voimalinjan Keski-Suomi – Oulujoki johtokadun rinnalla, pituus 24,6 km.

Tilaaajat: ABO Wind Oy ja FCG Finnish Consulting Group Oy

Hankeomistaja: ABO Wind Oy

Inventoinnin laji: osainventointi

Kenttätöaika: 19.-20.10.2021, 4 henkilötyöpäivää

Karttanumerot: TM35-lehtijako, N4421L, N4422L, P4133R, P4311L (mk 1:20000)

vanha yleislehtijako, 2243 09; 2244 04, 05,07 (mk 1:20000)

Korkeus: n. 115 - 187 m mpy

Koordinaattijärjestelmä: ETRS-TM35 FIN -tasokoordinaatisto

Kopio raportista: Museoviraston arkisto, Keski-Suomen museo (digitaalinen kopio)

Aiemmat löydöt:

Inventointilöydöt: -

Aiemmat tutkimukset:

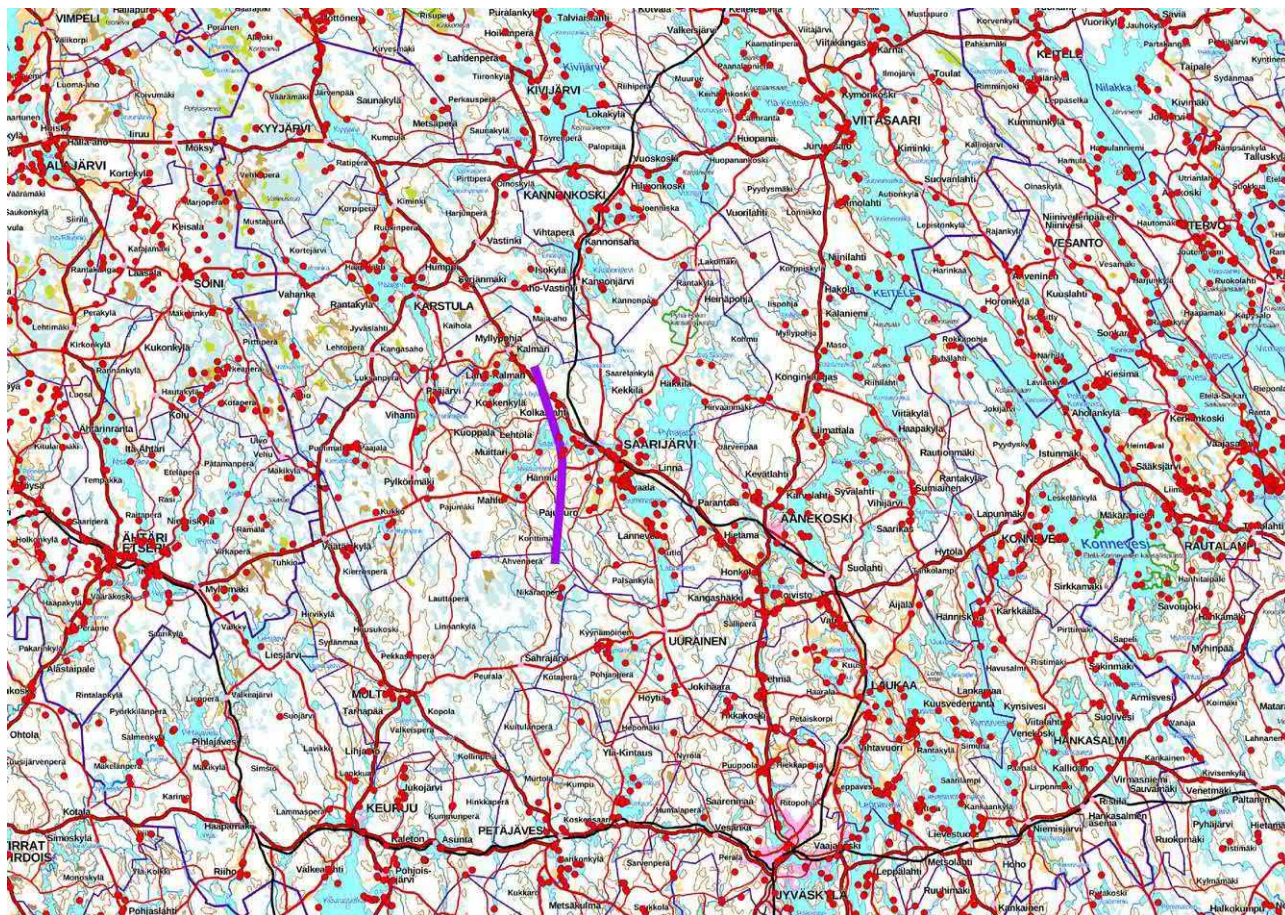
Matti Huurre inventointi 1969

Eero Muurimäki inventointi 1995

Hans-Peter Schulz inventointi 1995

Kirsi Luoto/Keski-Suomen museo inventointi 2004

Timo Sepänmaa ja Teemu Tiainen inventointi 2015



Kartta 1. Voimajohtolinjaus merkitty violetilla viivalla.. Muinaisjäännösrekisteriin tallennetut kohteet punaisina pisteinä. Maanmittauslaitoksen maastokarttarasteri 1:500 000, 1/2022.



2. Lähtökohdat ja menetelmät

Inventointialue sijaitsee Saarijärven ja Multian kunnissa Keski-Suomi - Oulujoki 440 kV voimalinjan johtokadun kohdalla välillä Saarijärvi Kalmari – Multia Juurikkaperä, minne on suunniteltu Uuraisten sähköasema. Inventoitavat alueet olivat 100 m leveät lisäkaistaleet olemassa olevan johtokäytävän molemmin puolin. Inventointialueen pituus on 24,6 km. Koska inventointihetkellä ei vielä ollut tiedossa, liitetäänkö Kannonkosken Vuorijärvien tuulivoimapuistolta Kalmariin suunniteltua ilmajohto (Raportti H.-P. Schulz 2020) suoraan Keski-Suomi - Oulujoki 440 kV voimalinjaan, vai tuleeeko uusi ilmajohto sen viereen, tarkastettiin inventoinnissa voimajohtokäytävä, sekä 100 m levyiset alueet voimajohtokäytävän molemmin puolin.

Linjaosuuden varrelta, nykyisen voimajohtokäytävän sisältä tunnetaan yksi kiinteä muinaisjäännös, tarinapaikka levan kellar (1000029554). Linjauksen läheisyyteen on muinaisjäännösrekisteriin merkitty yksi kivikautinen asuinpaikka, Elosaari (729010017), joka sijaitsee lähimmillään n. 170 m päässä nykyisen voimajohtokäytävän reunasta. Lisäksi linjauksen läheisyydestä tunnetaan mahdollisena muinaisjäännöksenä uuni, Kirkonkylä Merta (1000005611), n. 450 m päässä nykyisestä voimajohtokäytävästä. Voimalinjan tässä inventoitu osuus kulkee kokonaisuudessaan Keski-Suomen järvisuon länsiosien mäkisessä maastossa – etenkin alueen pohjoisemmissa osissa korkeusvaihtelut ovat melko suuria, eteläosissa maaston vaihdellen kivi-koisten mäkien ja rämeiden tai soistuneiden alueiden välillä.

2.1. Esiselvitys

Arkeologisen potentiaalin arviointi perustuu eri aineistoihin, joiden avulla asetoitiin nykyiselle karttapohjalle tunnetut ja mahdolliset uudet muinaisjäännökset sekä muut ihmisen aikaansaamat pois käytöstä jääneet rakenteet ja niiden sijainnille potentiaalisia maaston kohtia.

Keskeisiä aineistoja ovat GTK:n kallio- ja maaperäkartat, Maanmittauslaitoksen ortoilmakuvat, korkeusmalli sekä laserkeilausaineisto ja Museoviraston arkeologisista kohteista ylläpitämä digitaalinen tietokanta. Kirjallisuuden ja vanhimman karttamateriaalin avulla on pyritty selvittämään alueella sijaitsevat poiskäytöstä jääneet yli 100 vuotta vanhat asutus- ja elinkeinohistorialliset kohteet. Vanhin aluetta kuvaava tarkempi karttamateriaali ovat Saarijärven kirkonseudun ja lähikylien rekognosointikartta 1770-luvulta¹ pitäjänkartat 1840-luvulta sekä Isojako- / Uusijakokartat vuodelta 1864². Vanhimmat peruskartat ovat vuosilta 1964 - 1966, niiden avulla on arvioitu lähihistoriassa tapahtuneita maankäytön vaikutuksia mahdollisiin alueella sijaitseviin arkeologisiin kohteisiin.

2.2. Maastoinventointi menetelmät

Linjaus tarkastettiin mäillä, kuivilla kankailla sekä ojitetuilla rämeillä n. 250 m leveydeltä, n. 100 m nykyisen voimajohtokäytävän molemmin puolin. Maaperästä johtuen alue tarkastettiin pääosin pintahavainnoimalla. Hiekkaisia alueita, jossa koekuopitusta olisi kannattanut tehdä, ei linjauksella ollut lukuun ottamatta kapeata kangasta Haukilammen ja Tuomilammen välissä, Kelkkamäen pohjoispuolella. Märät tasaiset rämeet ja suot jätettiin useimmiten tarkemmin katsomatta niiden vähäisen muinaisjäännöspotentiaalin vuoksi. Ennestään tunnetun arkeologisen muinaisjäännöskohteen (kohde 1) kunto tarkastettiin ja kohde valokuvattiin, muut kohteet (kohteet 2 ja 3) valokuvattiin ja niistä kirjattiin pintahavaintoja.

Inventoidut alueet kartalla 5 sivulla 12.

Kartat 2 a – c; sivut 5-7.

Mk noin 1:20 000.

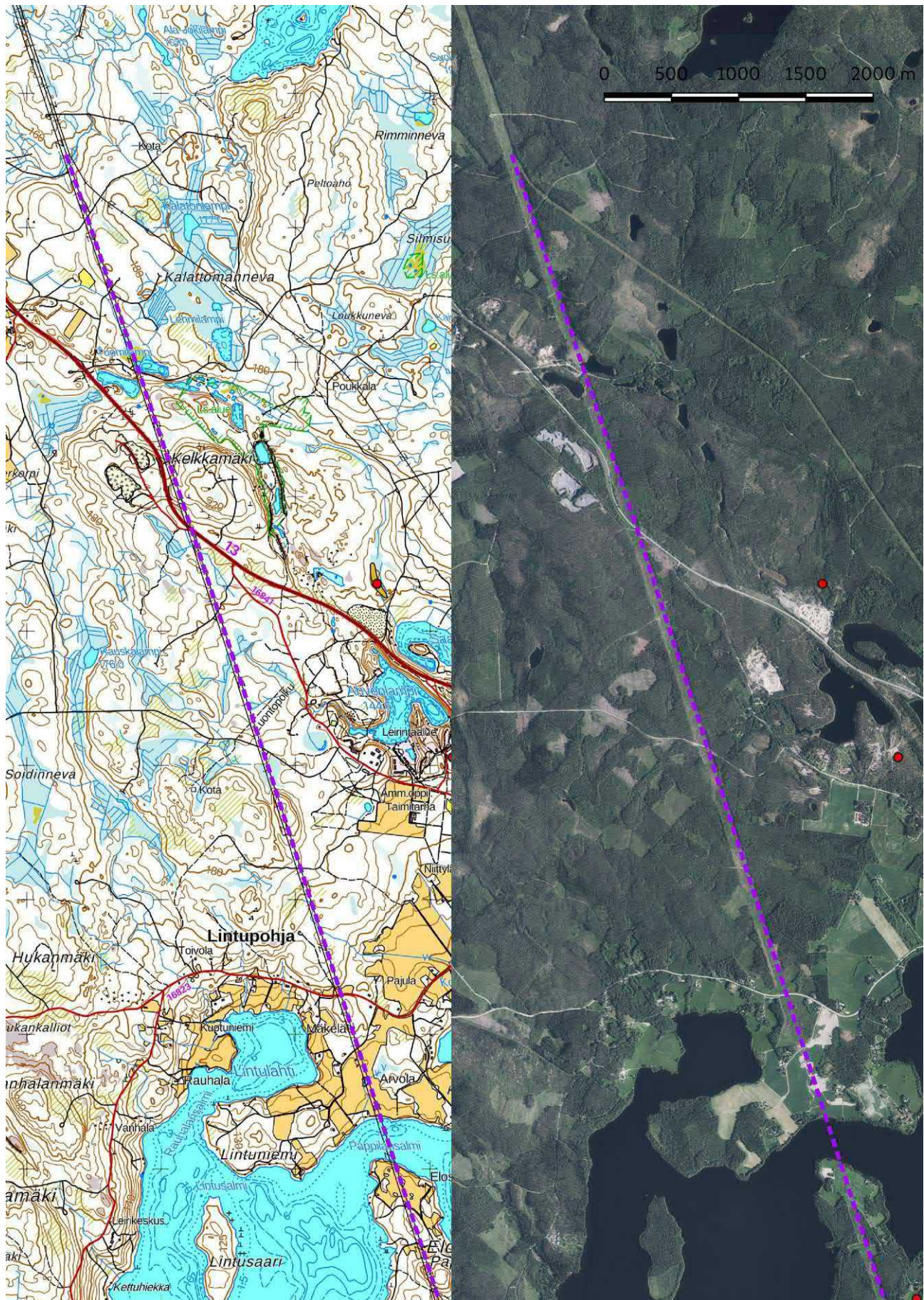
Karttaselitykset:

Voimalinja violetilla katkoviivalla; Muinaisjäännösrekisteriin merkityt kohteet punaisena pisteenä.

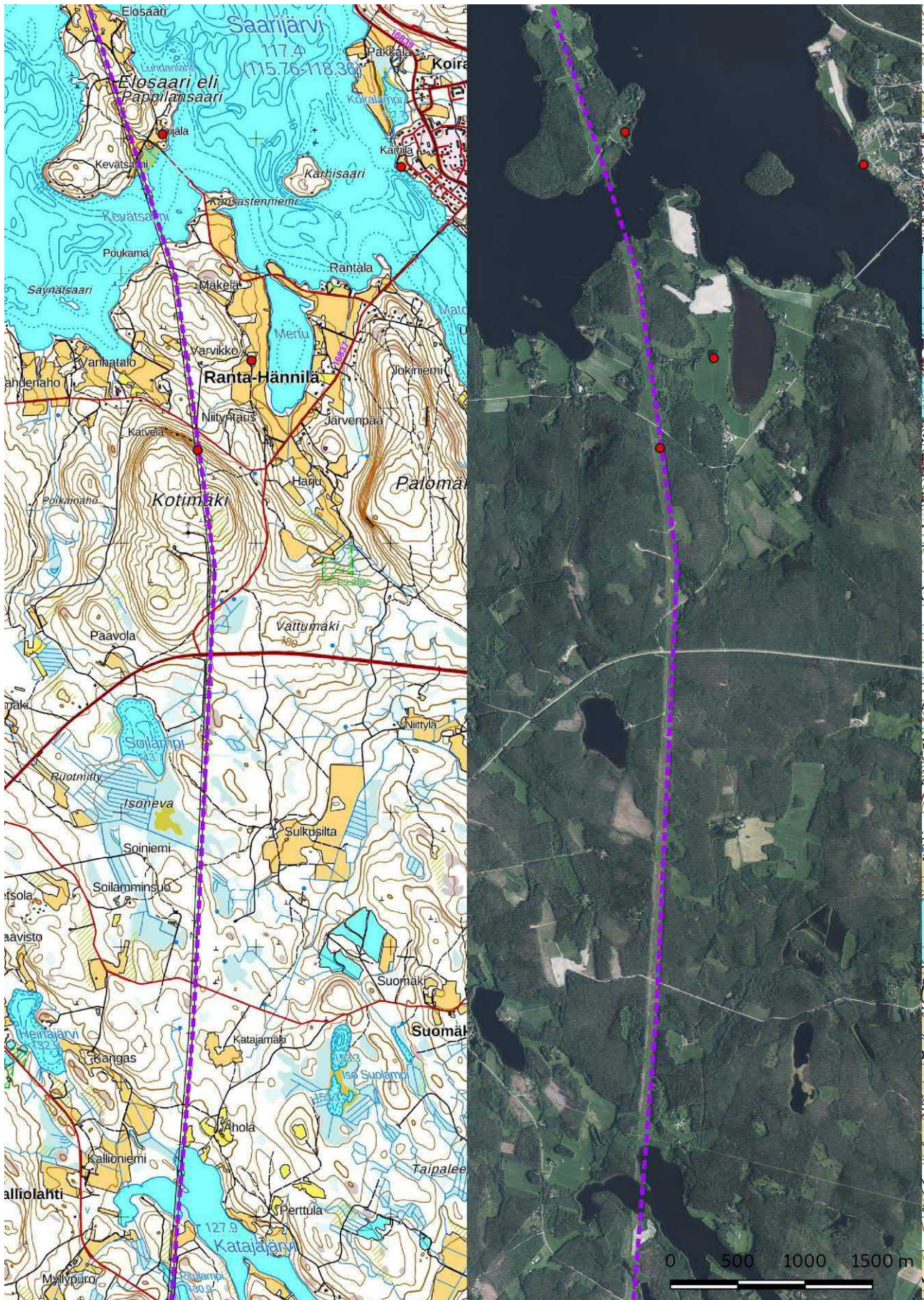
Maanmittauslaitoksen maastokarttarasteri 1:50 000; 1/2022 ja maanmittauslaitoksen ortokuvat 1/2022.

1 Saarijärven pitäjän topografinen karttalehti, kirkonkylän ympäristö. Ruotsin Sota-arkisto, Finska recognocerinverket, Finska handritade kartor, Mittakaava 1:40000, Serie A, Pf 7: XIX (108: U010), 1782-1784.

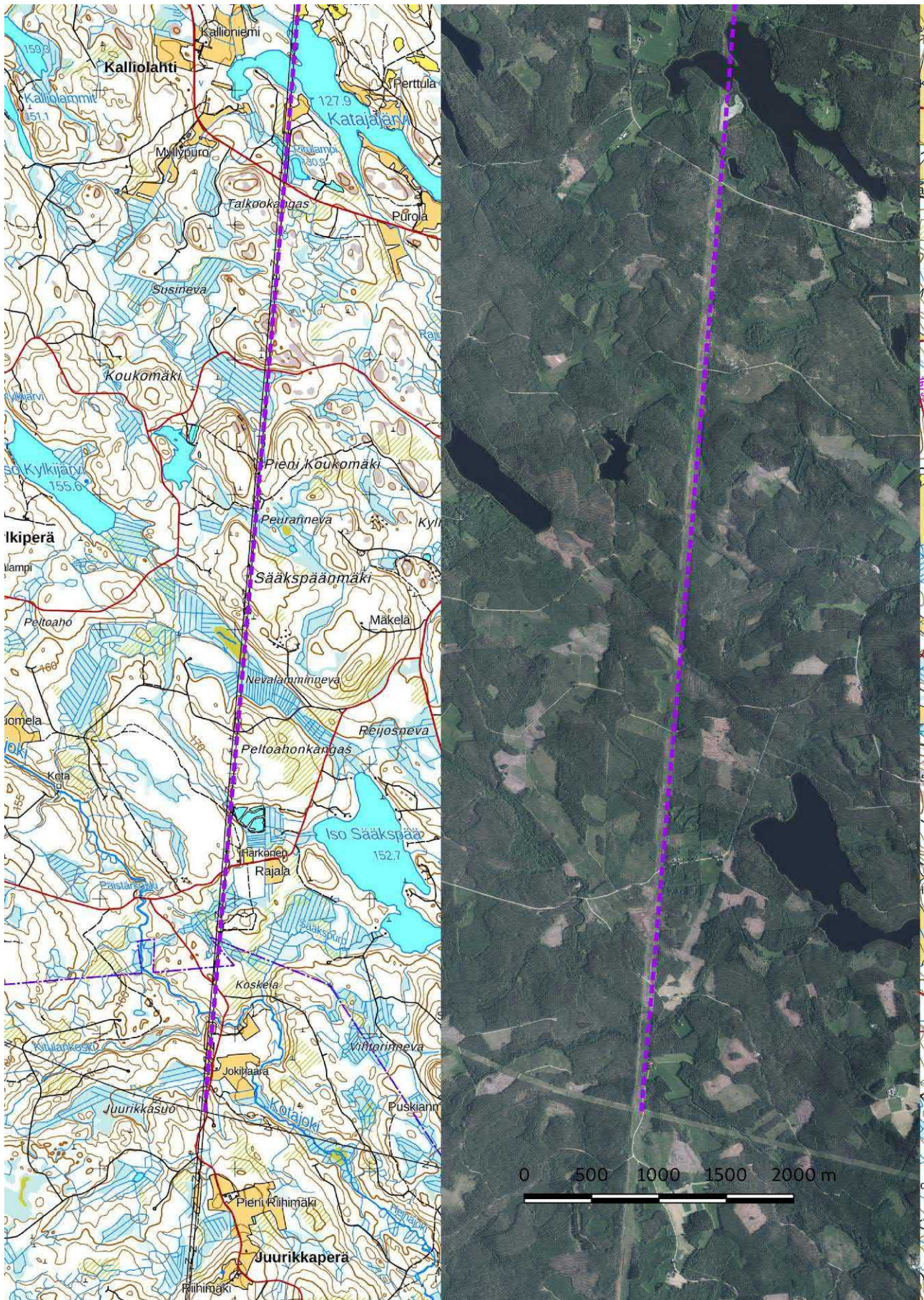
2 KA E48 1,7/36



Kartta 2 a, pohjoisosa Kalmari – Elosaari.



Kartta 2 b, keskiosa Elosaari – Katajajärvi.



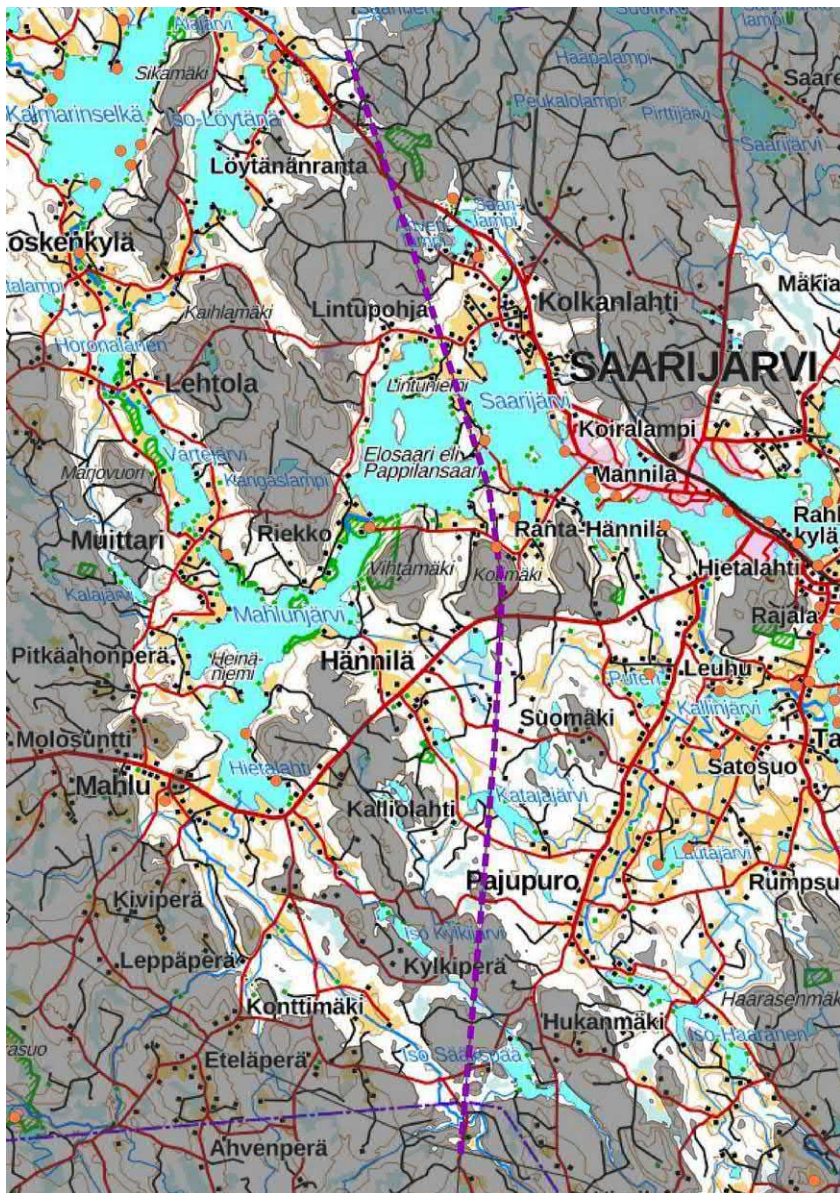
Kartta 2 c. Eteläosa Katajajärvi – Uuraisten sähköasema.



3. Maisema topografia ja geologia

Voimalinjaosuus sijaitsee eteläisen Suomenselän vedenjakajan itäpuolella, miltei kaikki vesistöt laskevat Saarijärvi-reitin kautta Keiteleeseen ja sieltä eteenpäin Päijänteeseen. Linjan pohjoispää kulkee harjujakson halki: harjujakso kulkee kaakkois-luoteissuunnassa ja on osa Saarijärvi – Karstula harjusta. Linjan tuntumassa on yksittäisiä korkeampia mäkiä, joista Saarijärven eteläpuolella sijaitseva Kotimäki kohoaa yli 40 m ympäristöstään. Kalliopaljastumia on vain vähän, maaperä on pääosin pohjamoorenia tai tarkemmin määrittämätöntä lajittumatonta sedimenttiä. Alle neljäsosa alueesta on turvekerrostuman peittämää; sitä suurin osa on ojitettua rämettä. Noin kolmas osa linjauksesta on seudun korkeimman rannan (noin 170m mpy) yläpuolella, eli on supra-akvaattinen. Muuta alueet (> n. 117 m mpy, Saarijärven keskimääräinen vedenkorkeus) olivat mannerjäätikön vetäytymisen jälkeen muinaisen Ancyclusjärven peittämää – näillä alueilla maa nousi vedestä noin 10200 – 8000 vuotta sitten. Tasaisen korkeusprofiilin takia ei ole syntynyt laajoja muinaisranta muodostelmia.

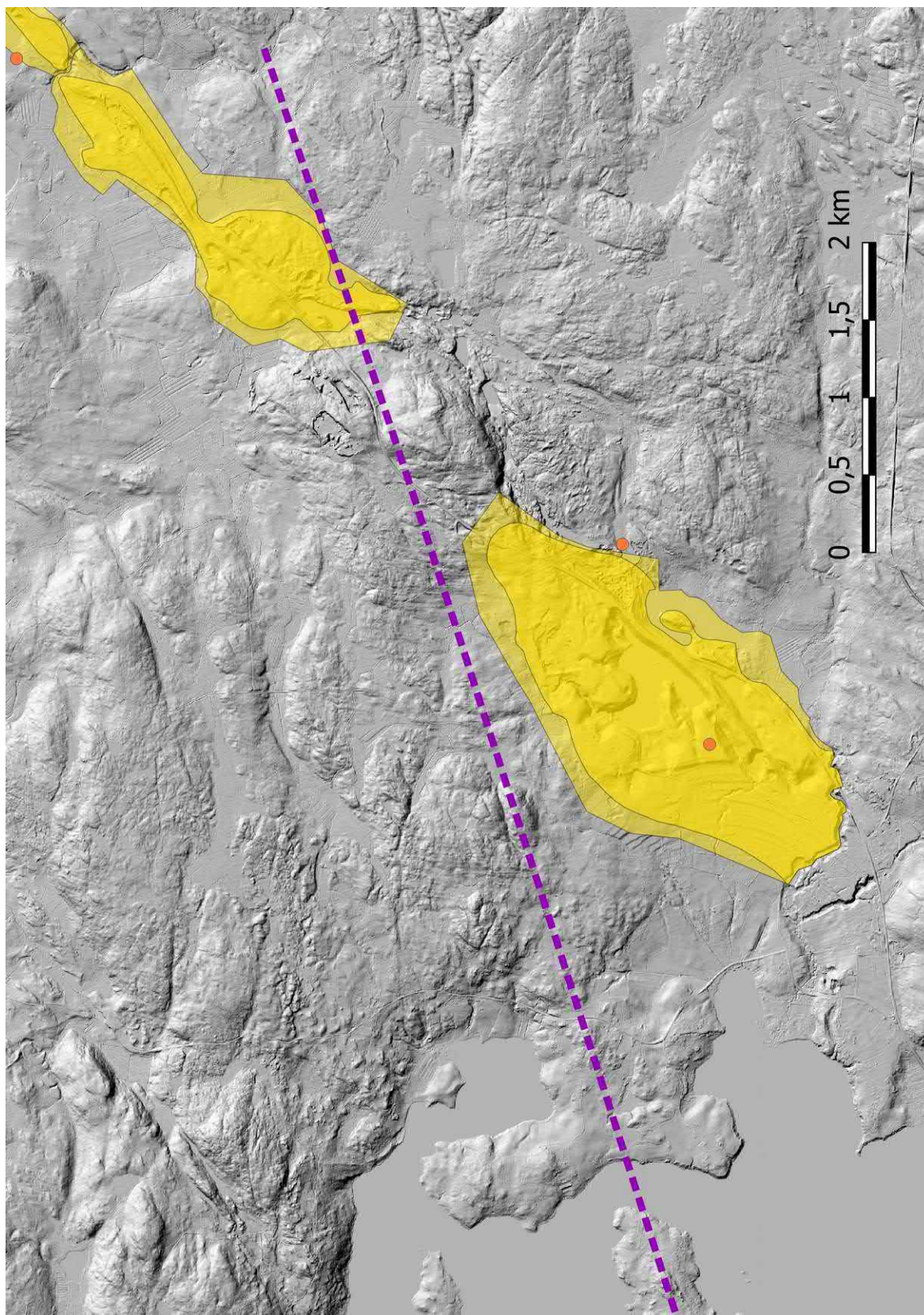
Voimalinja kulkee viidessä kohdassa vanhan maatalousmaiseman halki: Lintuniemen ja Kolkanniemen kohdalla Saarijärven pohjoispuolella; Saarijärvessä sijaitsevassa Elosaassa eli Pappilansaassa; Kotimäen pohjoispuolella Saarijärven etelärannalla; Katajajärven pohjoispuolella; sekä Multian puolella, Kotajoen varressa Jokihaaran pohjoispuolella.



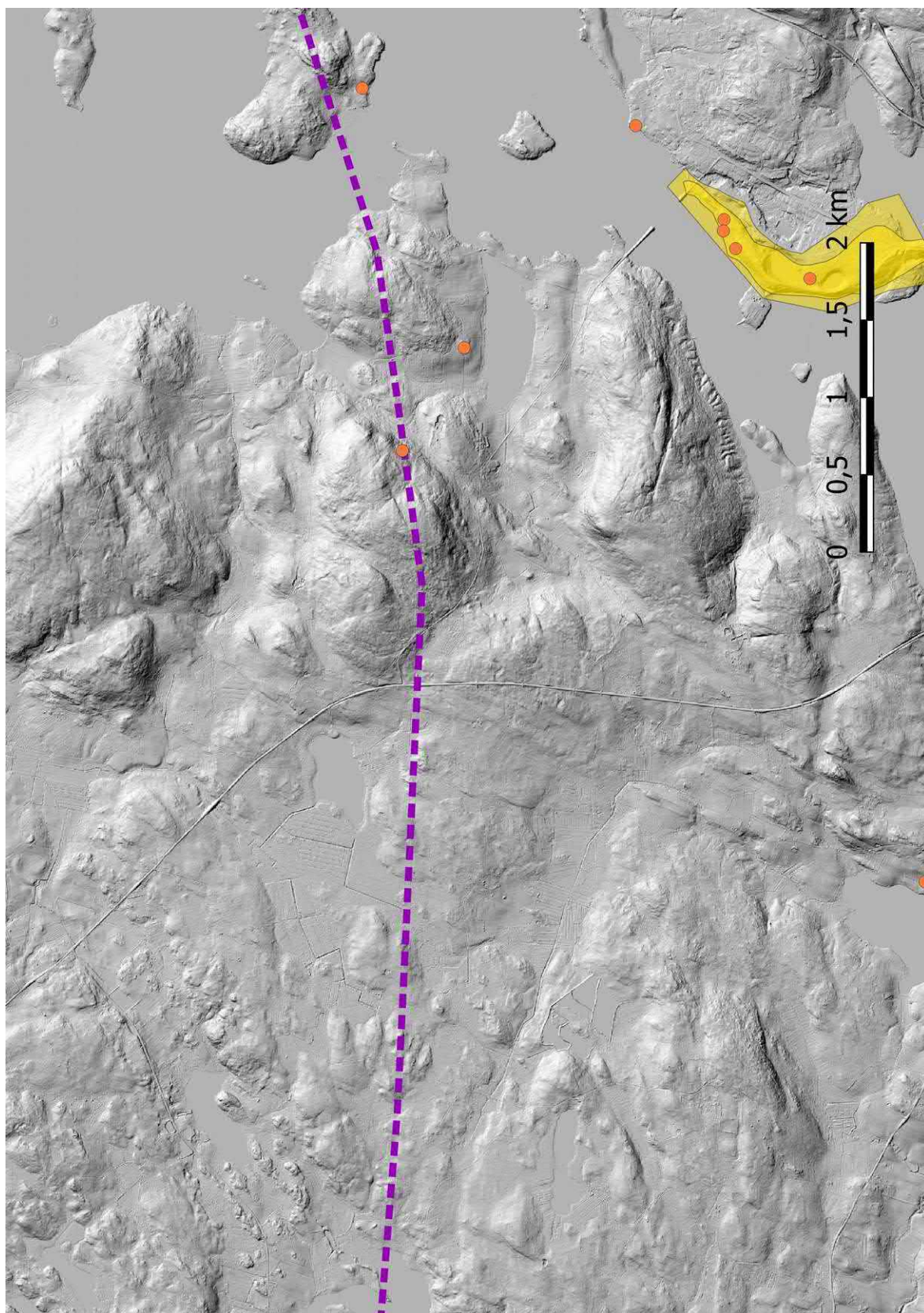
Kartta 3. Supra-akvaattinen alue varjostettu harmaana, sen raja kuvaa kokein ranta eli Ancyclus-järven varhaisvaiheen aikaista muinaisranta. Voimalinja violettina katkoviivana, Mj-rekisterin kohteet oranssina pisteenä. Maanmittauslaitoksen maastokarttarasteri 1:250 000, 12/2021, ja GTK:n Muinaisrantojen havainnot -vektoriaineisto.



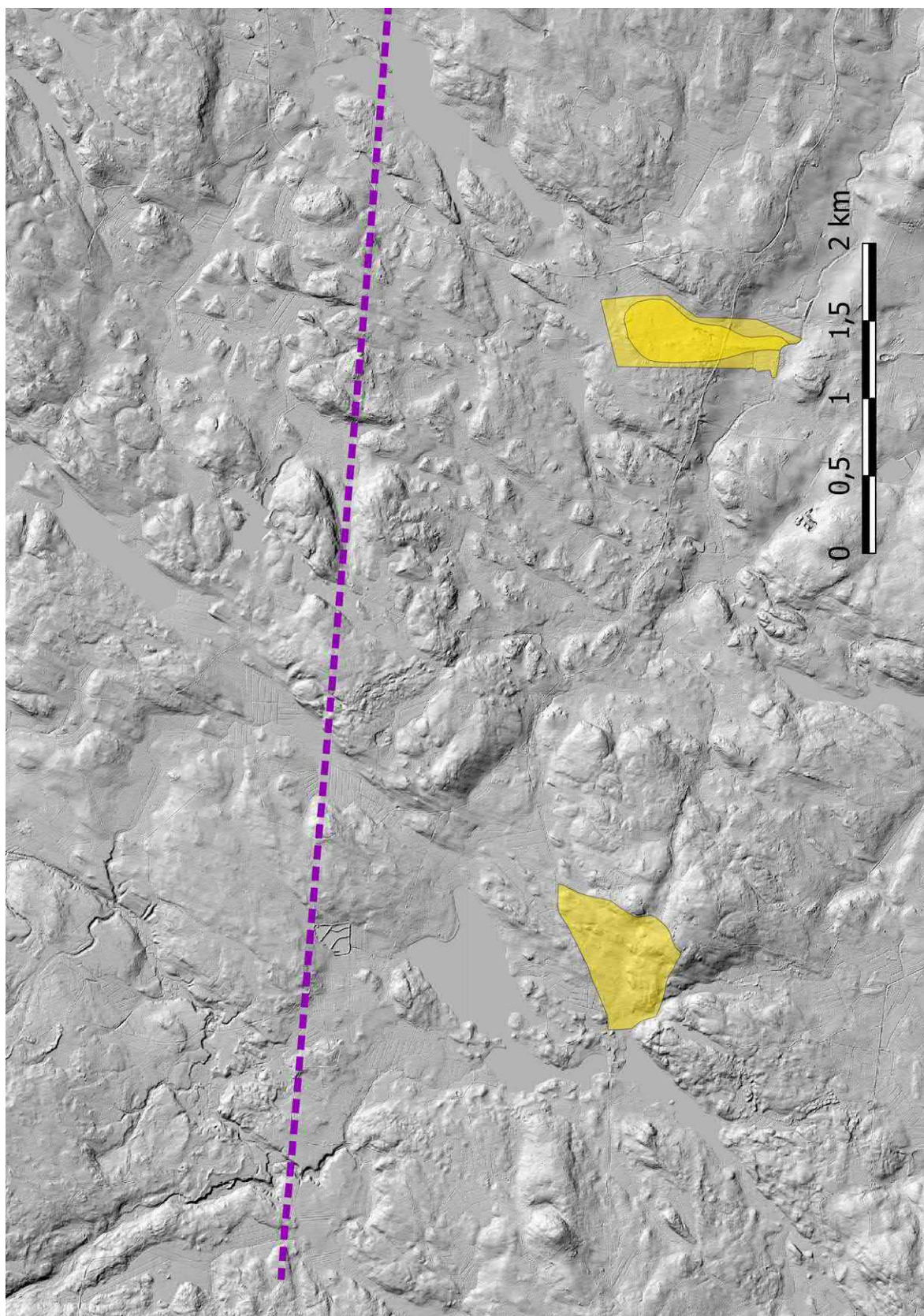
Kartat 4 a – 4 c. Lidar-aineistoon perustuva korkokuva 2 m DEM. Harjut keltaisina. voimalinja violettina katkoviivana, Mj-rekisterin kohteet oranssina pisteenä. Maanmittauslaitoksen laserkeilausaineineisto, karttapohja 1:20 000, 1/2022.



Kartta 4 a. Linjan pohjoisosa.



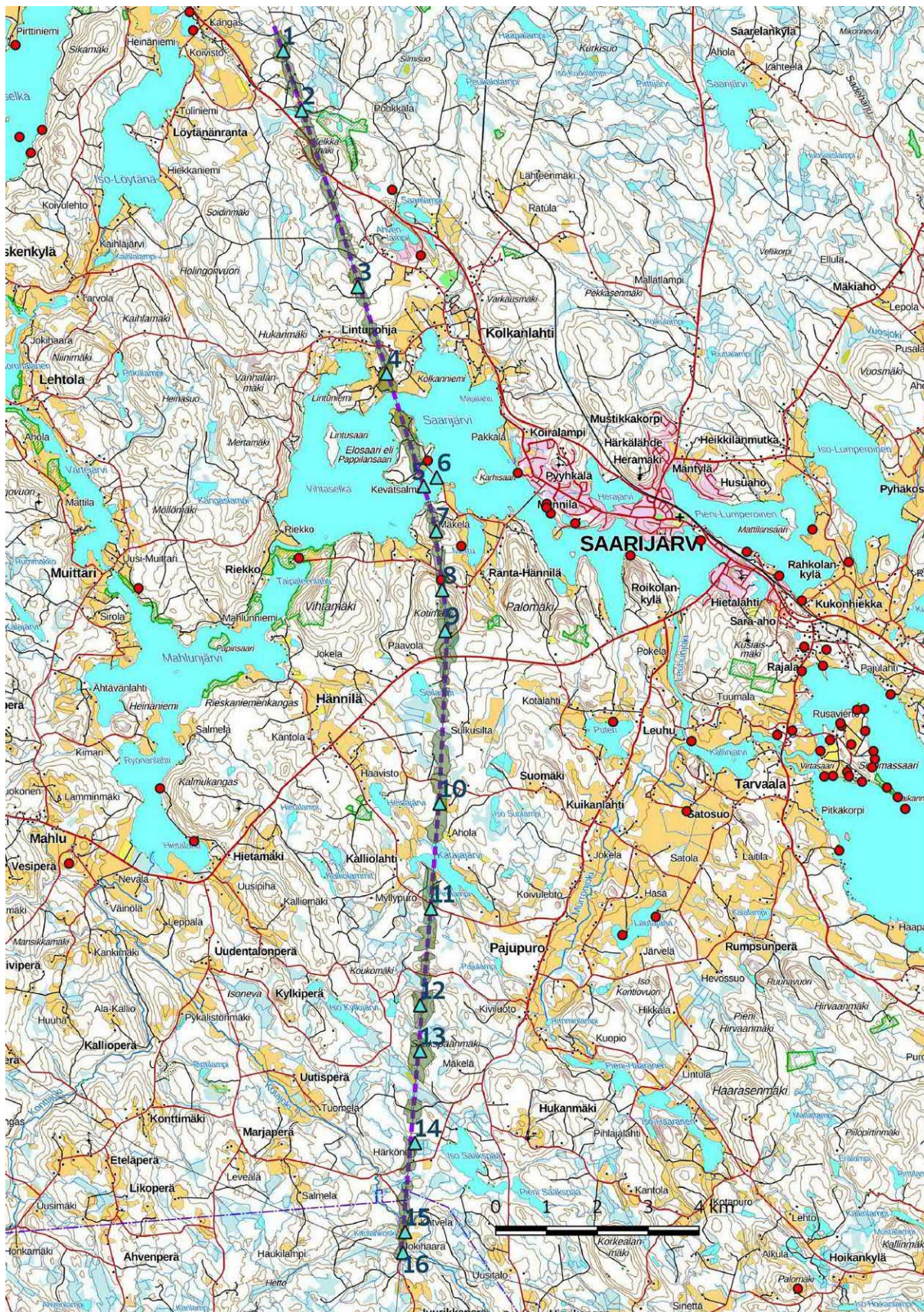
Kartta 4 b. Linjan keskiosa.



Kartta 4 c. Linjan eteläosa.



3.1. Valokuvat ja maastokuvaukset



Kartta 5. Inventoidut alueet vaalean vihreänä ja kuvauspisteet 1 – 16 turkoosina kolmiona. MML:n maastokartta-rasteri 1:100 000, 1/2022.



Kuva 1. Pohjoispää, liittymäkohta Kalmarin kaakkoispuolella. Kuva 2. Linjaus Tuomilammen kohdalla, pohjoiseen.



Kuva 3. Linjaus Kelkkamäen eteläpuolella, pohjoiseen.



Kuva 4. Mulikan vanhoja peltoja, taustalla Saarijärven Pappilansalmi, kaakkoon.



Kuva 5. Linjaus Kevätsalmen ja Elosaaren yli pohjoiseen; dronekuva, korkeus 60 m



Kuva 6. Elosaari kuvattu lossilta.



Kuva 7. Linjaus Ranta-Hännilän kohdalla, pohjoiseen.



Kuva 8. Linjaus Ranta-Hännilästä etelään, taustalla Kotimäki.; dronekuva, korkeus 90 m



Kuva 9. Linjaus Kotimäeltä etelään.



Kuva 10. Linjaus Lähdekydön kohdalla, etelään.



Kuva 11. Linjaus Katajajärven kohdalla; dronekuva pohjoiseen, korkeus 105 m.



Kuva 12. Linjaus Pienen Koukkumäen pohjoispuolella; dronekuva etelään, korkeus 100 m.



Kuva 13. Sääkspäänmäki, kuvattu etelään



Kuva 14. Linjaus Ison Sääkspäänjärven länsipuolella.



Kuva 15. Linjaus Kotajoen eteläpuolella, pohjoiseen.



Kuva 16. Suunnitellun Uuraisen sähköaseman paikka.

4. Alueen maankäytön historiaa

Esihistoriallinen aika

Noin kolmas osa seudun pinta-alasta oli korkeimman rannan (noin 170m mpy) yläpuolella, eli on supra-akvaattinen. Muuta alueet olivat mannerjäätikön vetäytymisen jälkeen muinaisen Ancylusjärven peittämiä – näillä alueilla maa nousi vedestä noin 10200 – 8000 vuotta sitten. Lukuisia kivikautisia/esihistoriallisia asuinpaikkaoja Saarijärven rannassa ei ole tarkemmin ajoitettu. Linjauksesta noin 8 km itään sijaitsee Summassaari, jossa on tehty runsaasti arkeologisia kaivauksia. Saarelta on löydetty ihmistoiminnan jälkiä aina varhaisesta mesoliittiselta kivilaudelta rautakauden loppuun.

Historiallinen aika

Kiinteä maatalousasutus levisi Saarijärvelle viimeistään 1500-luvun alussa. Varhaisemmat tiedot taloista linjan läheltä ovat 1800-luvun alkupuolella. Kolkanniemen ja Lintuniemen välisellä alueella oli linjan länsipuolella Honkosen talo (kohde 3), ja linjalla Heinolan torppa (kohde 2), molemmat ovat kokonaan purettu ja pohjat koneellisesti tasoitettu (maanomistajan suullinen tiedonanto 19.10.2021).

Kartta 6. Ote 1840-luvun pitäjänkartasta Saarijärven kohdalla, voimalinja on asemoitu kartalle.



5. Tulokset

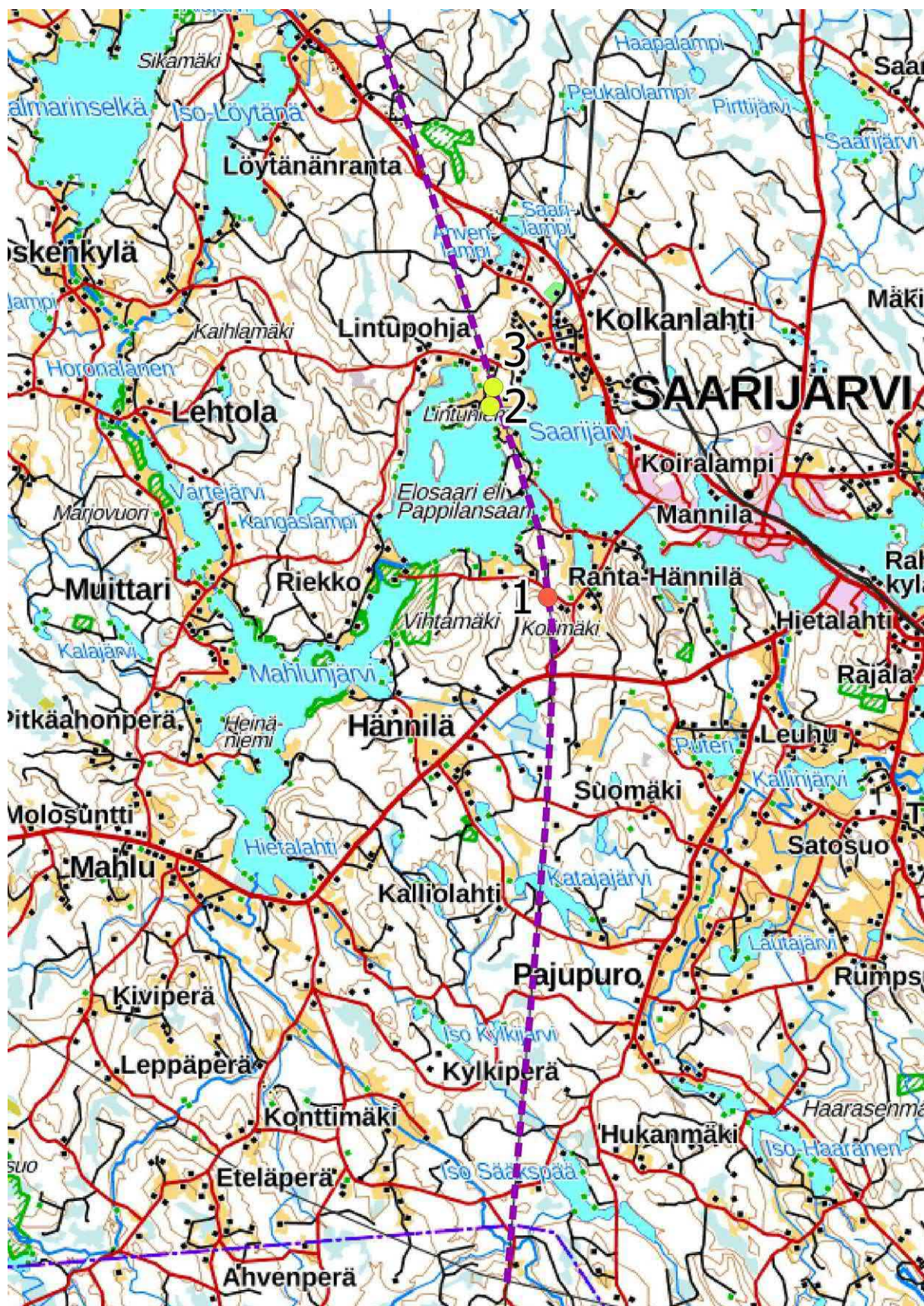
Inventoinnissa tarkastettiin yksi tunnettu muinaisjäännös, tarinapaikka Ievan kellar (1000029554), ja kartoitettiin kaksi muuta kohdetta, talon paikka, Vanha Honkonen (kohde 2), ja torpan paikka, Heinolan torppa (kohde 3). Kaksi muuta voimalinjan lähialueilla sijaitsevaa tunnettua kohdetta, kiinteä muinaisjäännös, kivikautinen asuinpaikka Elosaari (729010017) ja mahdollinen muinaisjäännös, uuni Kirkonkylä Merta (1000005611) jätettiin tarkastamatta, sillä ne sijaitsevat yli 100 m etäisyydellä nykyisen voimajohtokäytävän reunoista ja siten hankealueen ulkopuolella.

Hankkeen toteutuksella ei olisi vaikutusta muinaisjäännös- tai kulttuuriperintökohteisiin.

Lestijärvellä, 5.2.2022

Hans - Peter Schulz

Hans-Peter Schulz



Kartta 7. Yleiskartta kohteista. Suunniteltu voimalinja violetina katkoviivana. Muinaisjäännöskohde (1) punaisena pisteenä, muut kohteet (2-3) vihreänä pisteenä. Maanmittauslaitoksen maastokarttarasteri 1:250 000, 1/2022.



6. Kohdekuvaukset

1. Ievan kellar

Rekisteritiedot		Paikkatiedot	
Mj-rekisteri	1000029554	TM35-lehtijako	P4311L
Laji	Kiinteä muinaisjäännös	Vanha yleislehtijako	2244 04
Tyyppi	Kultti- ja tarinapaikat	Koordinaatit ETRS-TM35FIN	P: 6955604 I: 3406700
Tyypin tarkenne	Tarinapaikat	N2000	Z 174 m
Ajoitus yleinen	Historiallinen	Koordinaattiselite	Muinaisjäännösrekisteristä, korkeus korjattu MML:n korkeusmallin pohjalta
Ajoitustarkenne	Uusi aika		
Inventointilöydöt	-	Inventointimenetelmät	Pintahavainnointi, valokuvaus
Aiemmat tutkimukset			

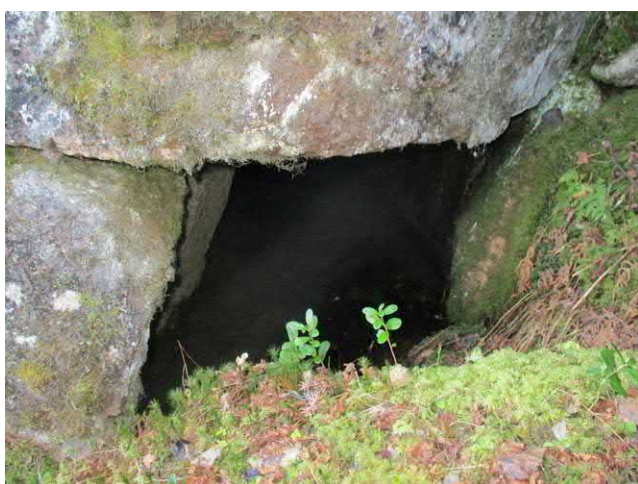
Kuvaus:

Kuvaus muinaisjäännösrekisteristä:

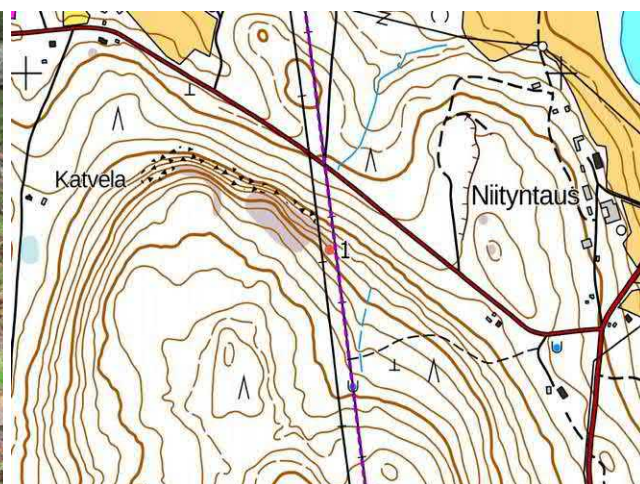
”Saarijärven Ranta-Hännilässä, Kotimäen louhikkoisella pohjoisrinteessä sijaitsee lohkareiden väliin muodostunut luola. Luola on E-W suuntainen noin kolme metriä syvä onkalo, jonka suuaukko on noin 0,9 x 0,7 m kokoinen. Saarijärvi-Seura ry:n mukaan Saarijärvellä on 1970-luvulla talletettu vanhuksien kertomana Ievan kellarin liittyvä tarina: Isonvihan aikaan luolaan on lapsensa kanssa paennut Ieva niminen nainen, joka piilossa ollessaan on vahingossa tukehduuttanut lapsensa.”

Inventoinnissa 2021 kohteen todettiin olevan ennallaan. Kohteen pohja oli tarkastushetkellä veden peitossa.

Vaikutusten arvio: Hankkeen toteutuksella ei olisi vaikutusta kohteeseen. Kohde sijaitsee nykyisessä voimalinjakäytävässä, n 30 m pohjoisluoteeseen lähimmästä voimalinjan pylvästä.



Lähikuva Ievan kellarista.



Kohde 1. MML:n peruskarttarasteri 1:20 000, 1/2022



2. Vanha Honkonen

Rekisteritiedot		Paikkatiedot	
Mj-rekisteri		TM35-lehtijako	P4311L
Laji	Muu kohde	Vanha yleislehtijako	2244 04
Tyyppi	Asuinpaikat	Koordinaatit ETRS-TM35FIN	P: 6956392 I: 405447
Tyypin tarkenne	Talon paikka	N2000	Z 125 m
Ajoitus yleinen	Historiallinen	Koordinaattiselite	GPS-mittaus
Ajoitustarkenne	Uusi aika		
Inventointilöydöt	-	Inventointimenetelmät	Pintahavainnointi, valokuvaus
Aiemmat tutkimukset			

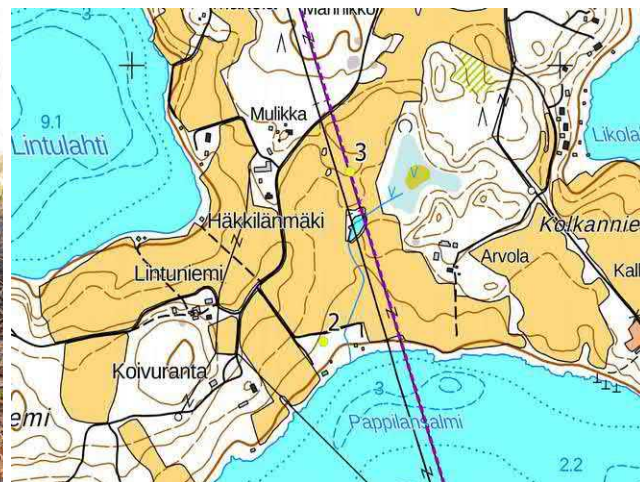
Kuvaus:

Kohde sijaitsee metsittyneellä, tyhjällä rantatontilla pellon reunassa Saarijärven pohjoisrannalla. Selkeitä säilyneitä rakenteita ei havaittu; tontin maata on selkeästi muokattu asutuksen päättymisen jälkeen. Tiheä aluskasvillisuus esti tarkemman havainnoinnin.

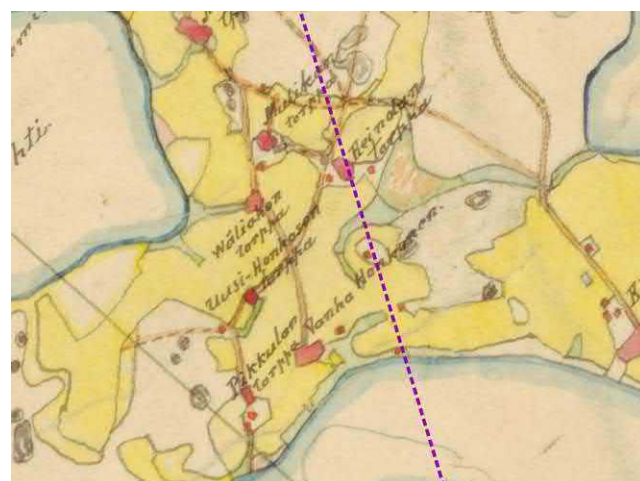
Vaikutusten arvio: Hankkeen toteutuksella ei olisi vaikutusta kohteeseen. Kohde sijaitsee nykyisestä voimalinjakäytävästä n. 100 m länsilounaaseen.



Koneella siirtynyt kivikasa, mahdollisesti rakennuksen perustuksesta.



Kohteet 2 ja 3. MML:n peruskarttarasteri 1:20 000, 10/2021



Kohteet 2 ja 3 Saarijärven pitäjänkarttaotteessa.



2. Heinolan torppa

Rekisteritiedot		Paikkatiedot	
Mj-rekisteri		TM35-lehtijako	P4311L
Laji	Muu kohde	Vanha yleislehtijako	2244 04
Tyyppi	Asuinpaikat	Koordinaatit ETRS-TM35FIN	P: 6956766 I: 405510
Tyypin tarkenne	Torpan paikka	N2000	Z 131 m
Ajoitus yleinen	Historiallinen	Koordinaattiselite	GPS-mittaus
Ajoitustarkenne	Uusi aika		
Inventointilöydöt	-	Inventointimenetelmät	Pintahavainnointi, valokuvaus
Aiemmat tutkimukset			

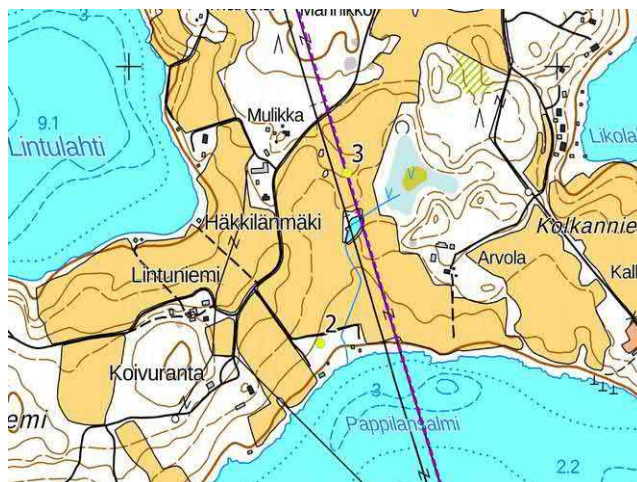
Kuvaus:

Kohde sijaitsee kumpareella peltojen keskellä, Mulikan talosta n. 150 m kaakkoon. Kohde on tuhoutunut lähes täysin – alue on kokonaisuudessaan peltoa, vaikkakin kohteen ympäristössä muuta peltoa heikommin muokattua. Alueelta löytyy vielä yksittäisiä tiilen ja perustuskivien kappaleita.

Vaikutusten arvio: Hankkeen toteutuksella ei olisi vaikutusta kohteeseen – vaikka se sijaitsee nykyisen voimalinjakäytävän itäreunassa, se on jo käytännössä täysin tuhoutunut. Ei suojelutarvetta.



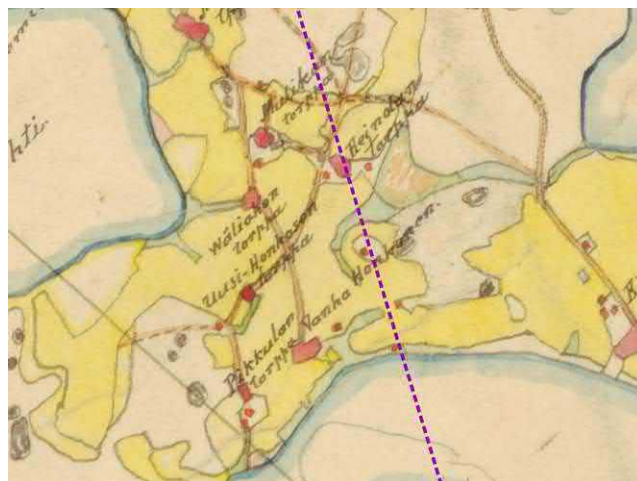
Torpan paikka kuvan keskellä, alueella jonkun verran eri kokoisia kiviä ja tiilen palasia.



Kohteet 2 ja 3. MML:n peruskarttarasteri 1:20 000, 1/2022



Tiilen puolikas pellolla.



Kohteet 2 ja 3 Saarijärven pitäjänkarttaotteesta.



7. Aineistoluettelo

Arkistoaineisto:

Kansallisarkisto KA E48 1,7/36

Saarijärven pitäjän topografinen karttalehti, kirkonkylän ympäristö. Ruotsin Sota-arkisto, Finska recognocerinverket, Finska handritade kartor, Mittakaava 1:40000, Serie A, Pf 7: XIXL (108: U010), 1782-1784.

Digitaalinen aineisto:

Arkistolaitoksen digitaaliarkisto, Saarijärven pitäjänkartat,
<http://digi.narc.fi/digi/dosearch.ka?new=1&haku=Saarijärvi>

Geologian tutkimuskeskus, <http://gtkdata.gtk.fi/Maankamara/index.html>

Vanha kartta, <https://expo.oscapps.jyu.fi/s/vanhakartta/page/etusivu>

Maanmittauslaitos, avoimien aineistojen tiedostopalvelu, <https://tiedostopalvelu.maanmittauslaitos.fi/tp/kartta>

Maanmittauslaitos, <http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>

Museovirasto: Kulttuuriympäristön palveluikkuna, muinaisjäännösrekisteri ja kulttuuriympäristön tutkimusraportit arkeologia, Saarijärvi, Multia:
ps://www.kyppi.fi/palveluikkuna/mjreki/read/asp/r_kohde_list.aspx

Julkaisematon aineisto:

Schulz Hans-Peter, Rannansiirtymistaulukko.